

OCHRANA OSOBNÍCH ÚDAJŮ V SOUČASNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ ARCHIVNICTVÍ

MARTA VRBOVÁ

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, České republika

Abstract in original language

Archiválie, které jsou uloženy v českých archivech, jsou nejen prostředkem dokumentace různých oblastí lidské činnosti, ale také významným informačním zdrojem společnosti. V podmínkách demokratického právního státu, který respektuje právo na svobodný přístup k informacím, je pak kladen důraz na co nejširší zpřístupnění archiválií veřejnosti. To však zároveň vyžaduje pečlivou ochranu takových informací, které jsou ve zpřístupněných archiváliích obsaženy a které jsou v demokratických poměrech neveřejné. Cílem předkládaného příspěvku je proto poukázat na současnou právní úpravu ochrany osobních údajů v archivnictví danou zejména zákonem č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě.

Key words in original language

Archivnictví; archiválie; ochrana osobních údajů.

Abstract

The archival materials that are deposited in archives in the Czech Republic are very important sources of documentation and information for the society. Democratic countries respecting the freedom of information give public the access to the archival materials in the most possible extent. But this access also needs a special legal regulation to protect discreet pieces of information including personal data which are contained in the accessible archival materials. The aim of this present paper is to underline the current regulation of personal data protection in the administration of archiving in Czech Republic in accordance with the valid legal norms mainly Act No. 499/2004 Coll., on archiving and records services.

Key words

Archiving; archival materials; protection of personal data.

1. ÚVODEM

Ochrana osobních údajů je v současné archivní praxi problémem velmi aktuálním. Dokumenty, které jsou v péči archivů v České republice obsahují totiž značné množství chráněných informací. Často jde o obchodní tajemství, bankovní tajemství či informace chráněné autorským právem a ve velké značné míře také o osobní údaje chráněné zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších

předpisů (dále jen „zákon o ochraně osobních údajů“). Ty bývají typicky obsahem matričních knih, vyplněných archů ze sčítání lidu, přihlášek k pobytu a jiných dokladů vzniklých v souvislosti s evidencí obyvatel, osobních, kádrových a disciplinárních spisů, žalobní a soudní dokumentace, záznamů v rejstříku trestů, policejních spisů, školních katalogů, zdravotní dokumentace, členské evidence či osobních fondů apod.¹

Jádro právní úpravy ochrany osobních údajů v archivnictví představuje především zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „archivní zákon“). Jedná se o právní předpis dlouho připravovaný a praxí velmi očekávaný, neboť měl nahradit již značně překonanou a nevyhovující právní úpravu danou zákonem č. 97/1974., o archivnictví, a přizpůsobit současné archivnictví společenskopolitickým změnám po roce 1989 včetně změn, které přinesla reforma veřejné správy, a harmonizovat české archivní předpisy s komunitárním právem.²

V souvislosti se změnou společenských a hospodářských poměrů se v archivní praxi do popředí dostala také ochrana osobních údajů. Obecně totiž platí, že možnost nahlížení do archiválií bývá vždy ovlivněna celkovou atmosférou ve společnosti a mezinárodní situací. Zatímco totalitní režimy zpravidla vytvářejí předpoklady pro uzavírání přístupu veřejnosti k informacím a prvořadým účelem využívání archiválií v těchto společenských poměrech je jejich využití politické, demokratická zřízení v

¹ Babička, V.: Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů ze dne 30. června 2004 a prováděcí vyhlášky. Komentované vydání. Ministerstvo vnitra : Archivní časopis 55, 2005. Zvláštní příloha č. 2, s.34.

² Nový archivní zákon nabyl účinnosti 1. ledna 2005. Jeho přípravu doprovázela bouřlivá diskuze a kritika zejména ze strany některých historiků a archivářů. I přesto se však podařilo vytvořit komplexní úpravu archivnictví, která dokázala reagovat na společenské a hospodářské změny a na reorganizaci archivnictví v rámci reformy veřejné správy. Nově byla do zákona zahrnuta také úprava spisové služby, která byla doposud kryta pouze směnicemi. V zájmu ochrany dokumentů byly zákonem stanoveny také stavebně-technické a bezpečnostní podmínky pro umístění a vybavení spisoven a archivů. Nově přijatý předpis se musel vypořádat rovněž s vědeckotechnickým pokrokem, nástupem nových informačních technologií a spolu s nimi i se změnou formy velké části úředních i neúředních dokumentů, ze kterých jsou archiválie vybírány. Významným problémem se stala zejména péče o moderní archiválie v digitálních podobách. Archivní zákon byl již několikrát novelizován. Poslední významná novela (zákon č. 190/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony) nabyla účinnosti 1. července 2009 a reagovala zejména na postupnou elektronizaci veřejné správy a justice, ale také na některé aplikační problémy, které se v praxi objevily po přijetí nového zákona. V současné době je připravována další novelizace archivního zákona zaměřená na problematiku nakládání s digitálními dokumenty a jejich uchování a v souvislosti s nimi také na zřízení a vymezení postavení Národního digitálního archivu.

zájmu zabezpečení práva společnosti na informace usilují spíše o rozšíření možností využívání archiválií pro širokou badatelskou veřejnost.

Rostoucí zájem o zpřístupnění archiválií však vyžaduje kvalitní legislativní úpravu, která na jednu stranu respektuje požadavky informační společnosti a v největší možné míře zajišťuje přístupnost k informacím v nich obsaženým, a na stranu druhou poskytuje patřičnou ochranu těm kategoriím informací, které jsou chráněny zvláštními právními předpisy.

Této skutečnosti pak odpovídají i základní principy, na nichž je současná právní úprava přístupu k archiváliím vystavena. V prvé řadě se jedná o princip informační, který se v ustanoveních archivního zákona projevuje nejen v povinnosti archivů umožnit nahlížení do archiválií, ale také v jejich povinnosti informovat veřejnost o pravidlech zpřístupňování archiválií. Neméně významný je pak princip rovného přístupu k archiváliím.³ S ním pak souvisejí další dva významné principy, které zároveň utvářejí jeho mantinely. Prvním je princip ochrany fyzického stavu archiválií projevující se zejména v ustanovení badatelských řádů, která stanovují badatelům povinnost, aby archiválie při nahlížení co nejvíce šetřili, zakazují používat je jako psací podložky, přímo z nich kopírovat průpisovým papírem, podtrhávat v nich, škrtnat nebo do nich vpisovat nebo je používat jiným způsobem či k jinému účelu, než je nahlížení. Druhým zmíněným principem (a pro účely tohoto příspěvku principem zásadním) je princip ochrany práv a chráněných zájmů fyzických a právnických osob, vycházející z potřeby zabránění možnému zneužití chráněných informací. Jeho projevem jsou především ustanovení zákona o ochranné lhůtě a ochraně osobních a jiných chráněných údajů.⁴

Na tomto místě je možné upozornit také na vzájemný vztah archivního zákona a zákona o ochraně osobních údajů. Ten je vyřešen v ustanovení §78 archivního zákona, které staví archivní zákon do role zákona speciálního. Starý zákon o archivnictví (zákon č. 97/1974 Sb.) se o vztahu obou předpisů

³ Minulý režim omezoval přístup k archiváliím především cizincům. Ustanovení § 12 původního znění starého archivního zákona stanovilo, že cizinci, osoby bez státní příslušnosti, cizí orgány a organizace mohou nahlížet do archiválií uložených v archivech jen se souhlasem ministerstva vnitra. Jedním z důvodů tohoto opatření byla také snaha orgánů státní moci získat údaje o všech zahraničních badatelích. Po roce 1989 byla diskriminace cizinců při přístupu k archiváliím odstraněna a pravidla pro nahlížení do archiválií začala být uplatňována pro všechny badatele shodným způsobem, i když se v době přípravy zákona objevily návrhy na širší otevření archivních fondů např. pro institucionální vědecký výzkum. Více viz KŘEŠŤAN, J.: *Přístupnost archiválií: právní principy a praktické zkušenosti*. Archivní časopis 50, 2002, č. 2, s. 69

⁴ J. Křesťan zmiňuje ještě další principy přístupu k archiváliím, jako např. princip služby veřejnosti, princip spolupráce s původci, držiteli archiválií a dalšími dotčenými osobami, princip spolupráce s restaurátory a konzervátory při posuzování fyzického stavu archiválií. Více viz KŘEŠŤAN, J.: *Přístupnost archiválií: právní principy a praktické zkušenosti*. Archivní časopis 50, 2002, č. 2, s. 70.

nezmiňoval, a tak v praxi vznikaly často nejasnosti, který z předpisů v dané situaci aplikovat. Původní ustanovení § 3 odst. 5 zákona o ochraně osobních údajů uvedlo, že zpracování osobních údajů pro účely statistické a archivnictví upraví zvláštní právní předpisy, o něž se pak opřely některé názory, podle kterých nebylo třeba zákon o ochraně osobních údajů respektovat, neboť se na archivnictví nevztahuje. Toto stanovisko zaujala tehdy i archivní správa Ministerstva vnitra a v metodice pro předkládání novodobých archiválií uvedla, že zákon o ochraně osobních údajů se vztahuje pouze na evidenci a registraci badatelských listů, ale na využívání archiválií je aplikovat nelze. Tyto závěry však vyvracela již důvodová zpráva k zákonu o ochraně osobních údajů, podle níž se tento zákon na oblast archivnictví a spisové služby vztahuje, je ale nutné, aby vzhledem k praktickým potřebám těchto oborů zvláštní zákony upravily specifické otázky týkající se zpracování osobních údajů pro jejich účely. Zákon o ochraně osobních údajů je tedy třeba považovat za předpis obecný, který ponechává prostor pro úpravu speciální, již je i archivní zákon. Nová právní úprava však tyto nejasnosti vyřešila, když v ustanovení § 78 odst. 2 zakotvila pravidlo, podle něž se zpracování osobních údajů pro účely archivnictví, včetně podmínek pro nahlížení do archiválií a pořizování jejich opisů výpisů a kopií, v případech neupravených zákonem o archivnictví řídí zákonem o ochraně osobních údajů.⁵

2. PRÁVNÍ NÁSTROJE OCHRANY OSOBNÍCH ÚDAJŮ V ARCHIVNICTVÍ

Konkrétní právní nástroje ochrany osobních údajů v archivnictví jsou obsaženy především v dílu 4. archivního zákona věnovaném nahlížení do archiválií a pořizování opisů výpisů a kopií z nich. Právě tato ustanovení archivního zákona v největší míře reagují na princip ochrany práv a chráněných zájmů třetích osob. Jejich příprava však zároveň vzbudila nejprudší reakce a vyvolala vlnu nesouhlasu zejména ze strany historiků soudobých dějin. Návrhu byla vytýkána přílišná komplikovanost povolovacích postupů a znemožnění přístupu k novodobým archiváliím, které obsahují osobní údaje žijících osob, a tím vlastně ohrožení archivního bádání. Na druhou stranu nebylo možné pomíjet přísné požadavky na uplatňování principu ochrany osobních údajů fyzických osob ze strany legislativy Evropské unie⁶ a zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ochraně osobních údajů“), které bylo třeba splnit, aby nový

⁵ Zpracování osobních údajů pro účely archivnictví v archivním zákoně je jedním z předmětů úpravy podle § 1 písm. f).

⁶ Především jde o směrnici Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES o ochraně fyzických osob při zpracování osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů.

archivní zákon mohl uspět v testu kompatibility s komunitárním právem. Výsledné znění nahlížeckých ustanovení archivního zákona je kompromisem mezi oběma protichůdnými zájmy při zpřístupňování archiválií veřejnosti. Na jednu stranu jsou nastavena poměrně přísná pravidla pro nahlížení novodobých archiválií a archiválií obsahujících osobní údaje žijících fyzických osob, na stranu druhou však zákon tato pravidla v mnohých případech prolamuje a připouští z nich určité výjimky.

2.1 OCHRANNÁ LHŮTA

Prvním nástrojem zabezpečujícím ochranu osobních údajů v archivnictví je institut tzv. ochranné lhůty. Jejím projevem je pravidlo zakotvené v ustanovení § 37 odst. 1 archivního zákona, podle něž jsou v archivech k nahlížení přístupné pouze archiválie starší třiceti let, nestanoví-li zákon jinak a nejedná-li se o archiválie již zveřejněné. Účelem této ochranné lhůty je především zachování všeobecné diskrétnosti. V souvislosti s ochranou osobních údajů má pak ochranná lhůta zajistit, aby ve zpřístupněných archiváliích byly osobní údaje žijících osob obsaženy v co nejmenší míře. Starý zákon o archivnictví zakotvoval lhůtu padesátiletou, po roce 1989 ale došlo k jejímu zkrácení na třicet let. Stará právní úprava umožňovala také nahlížení do archiválií mladších třiceti let podmíněně souhlasem ředitele nebo vedoucího archivu. Toto pravidlo zamýšleli tvůrci archivního zákona v nové úpravě ponechat, avšak ve výsledné podobě zákona převážil požadavek, aby ustanovení o nahlížení do archiválií odpovídala předpisům pro nahlížení do archiválií v historických archivech orgánů Evropských společenství⁷ a praxi většiny evropských zemí s vyspělým archivnictvím.

Přísnějšímu režimu pro zpřístupnění mohou podléhat pouze archiválie, které byly archivu svěřeny na základě smlouvy o úschově. Ta může upravit speciální nahlížecká pravidla, která jdou nad rámec zákona. Typickým příkladem jsou smlouvy archivů s institucemi katolické církve, biskupstvími nebo církevními řády, v nichž je zpravidla ochranná lhůta prodloužována až na padesát let, nebo jsou přísněji nastaveny podmínky pro pořizování reprodukcí. Jiným případem mohou smlouvy týkající se osobních fondů, které například určují dobu, na kterou má být omezen přístup k soukromé korespondenci. Pokud však o nahlížení do svěřených archiválií smlouva mlčí, použijí se ustanovení archivního zákona.

V souvislosti s institutem ochranné lhůty lze upozornit rovněž na slovenskou právní úpravu představovanou zákonem č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnění niektorých zákonov, účinným od. 1.

⁷ Čl. 1 odst. 1 Nařízení Rady č. 354/83 ve znění nařízení Rady č. 1700/2003 stanoví povinnost orgánům Evropského společenství zřídit své historické archivy a otevřít je pro veřejnost po uplynutí lhůty třiceti let ode dne vytvoření dokumentu.

ledna 2003. Na rozdíl od českého zákonodárce tvůrci nového slovenského archivního zákona institut ochranné lhůty úplně zrušili, přičemž tento krok založili na předpokladu, že pokud byla archiválie ještě jako dokument veřejně přístupná v souladu se zákonem č. 211/2000 Z. z., o slobodnom prístupe k informáciám, ve znění pozdějších předpisů, musí být přístupná i po jejím vzetí do archivní péče.⁸ Zrušení třicetileté lhůty, kterou znala stará slovenská právní úprava, však neznamená neomezený přístup k archiváliím. I když se může zdát, že slovenské archivy zpřístupňují archiválie ve větší míře než archivy české, jsou podobně jako u nás limitovány omezovacími ustanoveními, do kterých se stejně jako v naší právní úpravě promítla především zásada ochrany osobních údajů a dalších chráněných zájmů fyzických osob.

2.2 NÁMITKY A SOUHLAS SUBJEKTU ÚDAJŮ

Zcela novým právním prostředkem k ochraně osobních údajů žijících fyzických osob je institut námitek upravený v ustanovení § 37 odst. 2 archivního zákona. Do právní úpravy archivnictví jej zavedla až novela č. 190/2009 Sb., která reagovala na potřebu existence zvláštních pravidel pro ochranu osobních údajů žijících osob, jak je vymezuje zákon o ochraně osobních údajů v ustanovení § 4 písm. a).⁹ Původní znění archivního zákona totiž věnovalo pozornost pouze speciální ochraně citlivých údajů žijících osob¹⁰ obsažených v archiváliích, jejichž zpřístupnění podmínilo souhlasem dotčeného subjektu údajů. Nahlížení do archiválií obsahujících osobní údaje a jejich zpřístupnění veřejnosti pak v souladu s výše zmíněným

⁸ DRAŠKABA, P.: *Čo nové prináša slovenská a česká archivná legislatíva (komparácia)*. In *XXVIII. Mikulovské symposium. Moderní archivnictví v českých zemích a na Slovensku*. Brno : Moravský zemský archiv, Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově a Muzejní a vlastivědná společnost, 2004, s. 25.

⁹ Ustanovení § 4 písm. a) zákona o ochraně osobních údajů:

"Osobním údajem je jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů. Subjekt údajů se považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu."

¹⁰ Ustanovení § 4 písm. b) zákona o ochraně osobních údajů:

"Citlivým údajem je osobní údaj vypovídající o národnostním, rasovém nebo etnickém původu, politických postojích, členství v odborových organizacích, náboženství a filozofickém přesvědčení, odsouzení za trestný čin, zdravotním stavu a sexuálním životě subjektu údajů a genetický údaj subjektu údajů; citlivým údajem je také biometrický údaj, který umožňuje přímou identifikaci nebo autentizaci subjektu údajů."

ustanovením § 78 odst. 2 archivního zákona podléhalo obecnému režimu zákona o ochraně osobních údajů.

Současná právní úprava umožňuje žijícím fyzickým osobám, jejichž údaje mají být v souvislosti s nahlížením do archiválií zpřístupněny, bránit se podáním písemných námitek. Zákon pak výslovně stanoví, že nahlížení do archiválií obsahující osobní údaje žijící fyzické osoby bude umožněno, nevznesla-li tato osoba písemné námitky. Archivy jsou povinny tuto osobu písemně kontaktovat a vyrozumět jí o podané žádosti o nahlížení do archiválií. Ve vyrozumění je třeba uvést údaje o žadateli (jméno, příjmení, datum a místo narození) a důvodu, pro jaký je o zpřístupnění předmětných archiválií žádáno. Zejména jde o uvedení tématu studia či jeho účelu a případně také instituce, pro kterou dotyčný badatel dané téma zpracovává. Dále je archiv dotčené osobě povinen sdělit, které její osobní údaje mají být zpřístupněny, období, ve kterém bude do archiválií nahlíženo, a poučení o právních následcích podání či nepodání námitek ve stanovené třicetidenní lhůtě. Z hlediska formálních či obsahových náležitostí námitek zákon pouze požaduje, aby z nich bylo zřejmé, jakých osobních údajů se týkají. Pro případ, že dotčený subjekt údajů nevznesl námitky ve stanovené lhůtě, zákon vytváří fikci souhlasu. Výslovně pak stanoví, že nevznesla-li osoba písemné námitky v zákonné lhůtě, má se za to, že s nahlížením do archiválií souhlasí.

Podání písemných námitek je jedním z důvodů pro odepření nahlížení do archiválií podle ustanovení § 38 odst. 1 archivního zákona. Nesouhlasí-li žadatel s odepřením nahlížení do archiválií, může v souladu s ustanovením § 38 odst. 2 archivního zákona učinit podání k příslušnému správnímu úřadu na úseku archivnictví¹¹, který rozhodne ve správním řízení podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

V případě, kdy zpřístupňované archiválie obsahují citlivé údaje ve smyslu ustanovení § 4 písm. b) zákona o ochraně osobních údajů se institut námitek již neuplatní. Zákon v těchto případech totiž požaduje výslovný písemný souhlas fyzické osoby, jíž se citlivé údaje týkají. O souhlas opět žádá archiv, přičemž v žádosti uvede obdobné údaje jako ve výše zmíněném vyrozumění o žádosti týkající se zveřejnění osobních údajů.

V této souvislosti je možné rovněž poznamenat, že podle ustanovení § 78 odst. 3 zákona o archivnictví není archiv povinen ověřovat, zda jsou údaje obsažené v archiváliích přesné nebo pravdivé, není to ostatně ani v jeho silách. Obsah archiválií je vzhledem k jejich významu (a s ohledem na princip ochrany jejich fyzického stavu) nedotknutelný a archivy by neměly údaje opravovat, ani když je jejich nepřesnost nebo nepravdivost zjištěna a prokázána.

¹¹ Ustanovení § 43 písm. c) archivního zákona.

2.3 ZÁKONNÉ VÝJIMKY

Jak již bylo uvedeno, archivní zákon připouští určité výjimky z výše uvedených ochranných pravidel a v některých případech umožňuje nahlížení do archiválií mladších třiceti let či archiválií obsahujících osobní údaje žijících subjektů údajů i bez získání jejich souhlasu.

Prvním případem, na něž se zcela logicky nevztahují ochranné mechanismy archivního zákona, jsou archiválie, které byly již zveřejněny.¹² Z ochrany jsou pochopitelně vyloučeny také archiválie, které byly veřejně přístupné již jako dokumenty před jejich prohlášením za archiválie. Jedná se o takové dokumenty, jejichž zveřejnění ukládají zvláštní právní předpisy. Typicky jde o zápisy z jednání zastupitelstev a rad obcí, krajů a hlavního města Prahy¹³, nebo všechny povinně zveřejňované dokumenty podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

Další výjimkou, na níž se ochranná pravidla nevztahují, jsou archiválie vzniklé před 1. lednem 1990, a to z činnosti bezpečnostních složek podle zákona č. 273/2007 Sb., o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek, ve znění pozdějších předpisů, jakož i z činnosti společenských organizací a politických stran sdružených v Národní frontě. Výjimka však platí pouze pro archiválie těchto taxativně vymezených subjektů a ochranná lhůta i povinný souhlas subjektu údajů tak zůstávají zachovány u všech ostatních archiválií vzniklých před daným datem jako např. u osobních fondů, archivních fondů církví a náboženských společností, podniků, škol, zdravotnických a sociálních, kulturních a osvětových zařízení, nadací a nadačních fondů a dalších soukromoprávních původců, pokud se nejednalo o členské organizace Národní fronty.¹⁴ Ustanovení o ochranné lhůtě se pak neuplatní ani v případě archiválií vzniklých před 1. lednem 1990 z činnosti státních orgánů. Tato výjimka se však uplatní pouze pro ochrannou lhůtu nikoli pro povinný souhlas osob, jejichž osobní údaje jsou v těchto archiváliích obsaženy. Ten je v těchto případech nutné vždy opatřit (fiktivní u osobních údajů či výslovný u údajů citlivých).

¹² Např. v hromadných sdělovacích prostředcích či na veřejně přístupných shromážděních.

¹³ Ustanovení § 95 odst. 2 a § 101 odst. 3 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, § 43 a § 58 odst. 3 zákona č. 129/2000 Sb. o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů, § 65, § 70 odst. 3, § 87 odst. 2 a § 94 odst. 1 zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ BABIČKA, V.: *Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů ze dne 30. června 2004 a prováděcí vyhlášky. Komentované vydání.* Archivní časopis 55, 2005. Zvláštní příloha č. 2, s. 32.

Prolomení ochranné třicetileté lhůty představuje také ustanovení § 82 odst. 4 archivního zákona, které stanoví, že archiválie mladší třiceti let, které byly zpřístupněny přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona podle zvláštních právních předpisů, podléhají režimu zpřístupnění podle právních předpisů platných přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona. Takovým zvláštním právním předpisem je zákon č. 140/1996 Sb., o zpřístupnění svazků vzniklých činností bývalé Státní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje zpřístupnění a zveřejnění dokumentů, které vznikly z činností bezpečnostních složek v období od 25. února 1948 do 15. února 1990.¹⁵

Novela archivního zákona č. 190/2009 Sb. mezi výjimky z ochranných pravidel zavedla také případy, kdy o nahlížení do svých archiválií žádají jejich původci. Tyto subjekty, příp. jejich právní nástupci, mohou do svých archiválií nahlížet zcela pochopitelně bez omezení. Stejná pravidla platí také pro organizační složky státu, ozbrojené síly, bezpečnostní sbory, zpravodajské služby České republiky, územní samosprávné celky a osoby, které jsou do archiválií oprávněny nahlížet podle zvláštních právních předpisů¹⁶ v těch případech, kdy nahlížejí do archiválií, jejichž původcem je stát nebo územní samosprávný celek.

Poslední výjimkou z ochranných ustanovení archivního zákona a zároveň dalším speciálním ochranným mechanismem je anonymizace údajů. Archivní zákon v ustanovení § 37 odst. 12 stanoví, že výše uvedená ochranná pravidla se nevztahují na archiválie, jejichž obsahem jsou statistické soubory dat, získané při demografických a statistických šetřeních, jestliže osobní údaje obsažené v těchto archiváliích lze před nahlížením anonymizovat. Anonymizaci pak provádí archiv, a to na základě žádosti v a v přiměřené době, s ohledem na úkoly archivu a s přihlédnutím k významu archiválií. Po anonymizaci osobních údajů obsažených ve vyžadovaných archiváliích oznámí archiv tuto skutečnost neprodleně žadateli, pokud si to předem písemně vymínil. Jako jeden ze způsobů ochrany osobních údajů pak musí být anonymizace provedena takovým způsobem, který znemožní jakoukoliv zpětnou identifikaci subjektů údajů.

Anonymizace údajů je však pro archivy z časového i technického hlediska poměrně náročná. Problematická zůstává také otázka hodnoty archiválií po jejím provedení. V každém případě však platí, že nelze-li údaje v

¹⁵ Ustanovení § 2 zákona č. 140/1996 Sb., o zpřístupnění svazků vzniklých z činnosti bývalé Státní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ Například zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

archiváliích anonymizovat, je nutné uplatnit pravidla o ochranné lhůtě a povinném souhlasu fyzické osoby, jejíž osobní údaje jsou ve zpřístupňované archiválii obsaženy.

2.4 OCHRANA OSOBNÍCH ÚDAJŮ BADATELŮ

V souvislosti s ochranou osobních údajů v archivnictví je třeba poznamenat, že vedle osobních údajů obsažených v archiváliích disponují archivy rovněž osobními údaji žadatelů o nahlížení do nich. Zpracovávat tyto osobní údaje výlučně pro účely archivnictví pak mohou archivy i bez souhlasu subjektu údajů.

Podle archivního zákona jsou veřejné archivy oprávněny zpracovávat osobní údaje žadatelů o nahlížení do archiválií, které jsou taxativně vymezeny v ustanovení §35. Badatelé je vyplňují v badatelském listu. Ustanovením § 18 odst. 1 písm. b) zákona o ochraně osobních údajů jsou pak veřejné archivy vyňaty z oznamovací povinnosti vůči Úřadu pro ochranu osobních údajů podle ustanovení § 16 zákona o ochraně osobních údajů.¹⁷ Tato výjimka se však nevztahuje na archivy soukromé, neboť jim oprávnění ke zpracování osobních údajů žadatelů ze zákona přímo nevyplývá. Povinně však vydávají badatelský řád a ukládají badatelům vyplnění badatelského listu, který nutně jejich osobní údaje obsahuje. Jsou proto zároveň povinny v souladu s ustanovením §16 zákona o ochraně osobních údajů zpracování osobních údajů svých badatelů písemně oznámit Úřadu.

Účelem zpracování osobních údajů badatelů je především ochrana archiválií. Údaje slouží zvláště k uplatňování náhrad škody způsobené na archiváliích, při trestním stíhání pachatelů, kteří se dopustili např. krádeže, paděláním nebo pozměňování archiválie nebo při vyšetřování přestupků v souvislosti s nahlížením do archiválií.

3. ZÁVĚREM

Předkládaný příspěvek se snažil přiblížit současnou právní úpravu ochrany osobních údajů v archivnictví včetně jejího vývoje a okolností příprav její

¹⁷ Ustanovení § 16 odst. 1 zákona o ochraně osobních údajů:

„Ten, kdo hodlá jako správce zpracovávat osobní údaje nebo změnit registrované zpracování podle tohoto zákona, s výjimkou zpracování uvedených v § 18, je povinen tuto skutečnost písemně oznámit Úřadu před zpracováním osobních údajů.“

Více viz KUČEROVÁ, A. a kol.: *Zákon o ochraně osobních údajů: komentář*. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 143-146.

dnešní podoby. I když se na preciznosti konečného znění nahlížecích ustanovení archivního zákona podepsaly zejména rozdílné zájmy jeho tvůrců, archivářů a badatelské veřejnosti, lze současnou legislativní úpravu ochrany osobních údajů v archivnictví považovat za poměrně zdařilou. Zcela sleduje mezinárodní trendy v archivnictví, plně respektuje ochranu osobních údajů danou zákonem o ochraně osobních údajů a předpisy komunitárního práva a zároveň v souladu s požadavky informační společnosti vytváří příznivé podmínky pro naplnění práva na informace.

Literature:

- Babička, V.: Aktuální problémy archivnictví. Ministerstvo vnitra ČR : Archivní časopis 51, 2001, č. 2, s. 106-110.
- Babička, V.: Legislativní úprava archivnictví – východiska a cíle. Ministerstvo vnitra ČR : Archivní časopis 54, 2004, č. 1, s. 1-21.
- Babička, V.: Archivnictví v systému státní správy, vědy, kultury a informatiky podle nového zákona. In XXVIII. Mikulovské symposium. Moderní archivnictví v českých zemích a na Slovensku. Brno : Moravský zemský archiv, Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově a Muzejní a vlastivědná společnost, 2004, s. 7-15, ISBN 80-7275-058-5.
- Babička, V.: Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů ze dne 30. června 2004 a prováděcí vyhlášky. Komentované vydání. Ministerstvo vnitra : Archivní časopis 55, 2005. Zvláštní příloha č. 2, s. 3-86.
- Benešová, E.: Archivy a ochrana osobních údajů. Ministerstvo vnitra ČR : Archivní časopis 52, 2002, č. 4, s. 215-218.
- Draškaba, P.: Čo nové prináša slovenská a česká archívna legislatíva (komparácia). In XXVIII. Mikulovské symposium. Moderní archivnictví v českých zemích a na Slovensku. Brno : Moravský zemský archiv, Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově a Muzejní a vlastivědná společnost, 2004, s. 15-23, ISBN 80-7275-058-5.

- Kartous, P.: Nový zákon o archívech a registraturách v Slovenskej republike. Ministerstvo vnitra ČR : Archivní časopis 53, 2003, č. 2, s. 85-91.
- Kartous, P.: Slovenské archívy v stredoeurópskom priestore. In XXVIII. Mikulovské symposium. Moderní archivnictví v českých zemích a na Slovensku. Brno : Moravský zemský archiv, Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově a Muzejní a vlastivědná společnost, 2004, s. 15-23, ISBN 80-7275-058-5.
- Korbel, F. a kol.: Právo na informace. Komentář. Praha : Linde, 2005, 410 s. ISBN 80-7201-532-X.
- Křest'án, J.: Přístupnost archiválií: právní principy a praktické zkušenosti. Ministerstvo vnitra ČR : Archivní časopis 50, 2002, č. 2, s. 65-73.
- Kučerová, A. a kol.: Zákon o ochraně osobních údajů: komentář. Praha : C. H. Beck, 2003, 388 s. ISBN 80-7179-762-6.
- Kužílek, O., Žantovský M.: Svoboda informací : svobodný přístup k informacím v právním řádu České republiky. Praha : Linde, 2002, 182 s. ISBN 80-7201-318-1.
- Ledvinka, V.: Poznámky k novému českému zákonu o archivnictví a spisové službě. In XXVIII. Mikulovské symposium. Moderní archivnictví v českých zemích a na Slovensku. Brno : Moravský zemský archiv, Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově a Muzejní a vlastivědná společnost, 2004, s. 45-57, ISBN 80-7275-058-5.
- Mates, P.: Ochrana soukromí ve správním právu. Praha : Linde, 2006, 313 s. ISBN 80-7201-589-3.
- Úlovec, J.: Přehled předpisů upravujících oblast archivnictví. Ministerstvo vnitra ČR : Archivní časopis 53, 2003, č. 1, s. 12-18.

Contact – email

134581@mail.muni.cz